

Prens Alexandre Battenberg'in İttihat Beyannamesi ve Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'a İlhâkı

Prince Alexander Battenberg's Unity Declaration And the Annexation of Eastern Rumelia to Bulgaria

Emine şam*

Özet

Berlin Kongresi, 13 Haziran 1878 tarihinde Berlin'de toplandı. Antlaşma ile Sırbistan ve Karadağ bağımsızlıklarını kazanırken, Büyük Bulgaristan üç bölgeye ayrıldı. Ayastafanos Antlaşması'yla, Bulgaristan topraklarına dâhil edilmiş olan Doğu Rumeli ve Makedonya, Berlin Antlaşması ile Osmanlı Devleti'ne bırakıldı. Birinci bölge olarak belirlenen Tuna Vilayeti'ne bağlı bazı sancaklar üzerinde ise Osmanlı hâkimiyeti altında, muhtar ve Babiâli'ye vergi veren bir Bulgaristan Prensiği kuruldu. Berlin Antlaşması'yla getirilen yeni düzenleme ile oluşan Doğu Rumeli Vilayeti, imparatorluk toprağı olarak görünüyordu. Ama burada hâkimiyet fiilen Bulgarların eline geçecekti. Bu dönemde çıkan Sırp- Bulgar Savaşı ise Doğu Rumeli krizini turmanışa geçirdi ve sorunun diplomatik yoldan çözümlenmesi sürecinde Osmanlı Devleti'nin aleyhine sonuçlanmasına neden oldu.

Anahtar Kelimeler: Berlin Kongresi, Bulgar Prensiği, Bulgar-Sırp Savaşı, Bükreş Antlaşması, Bulgar Komiserliği.

Abstract

The Berlin Congress was held on 13th June 1878 in Berlin. Serbian and Montenegro got their freedom by this agreement whereas Bulgaria divided into three regions. Eastern Rumelia and Macedonia left to Ottoman Empire with the regulations made in Berling Treaty. These lands had belonged to Bulgaria before hand. A new Bulgarian Principality was established under the domination of the Ottoman Empire who paid taxes to the Babiâli named Danube Province as the first region Eastern Rumelia Province established by the Berlin Treaty was seen as a land of Ottoman Empire. The domination was passed into the Bulgarians. The Serbian- Bulgaria war escalated the crisis. In the following years the problem was solved against the Ottoman Empire.

Key Words: The Berlin Congress, Bulgaria Princedom, Bulgarian-Serbian War, Bükreş Agreement, Bulgarian Commissariat.

---

* Yrd. Doç. Dr., Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi - Anasya

Giriş

1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı'ndan sonra 3 Mart 1878'de imzalanan Ayastafanos Antlaşması'na göre, Edirne ve Selanik Türklerde kalıyor, Üsküp, Manastır, Ohri, Teselya, Yenişehir bölgeleri de Bulgaristan'a bırakılıyordu. Antlaşma ile Osmanlı Devleti parçalanmakta ve bir Tuna ve Balkan Devleti olmaktan uzaklaşmaktaydı. Öte yandan, Rusların Balkanlar'a inmek ve Anadolu'da hakim duruma gelmek emellerinin engellendiği 1856 Paris Antlaşması ile Avrupa'nın kurduğu düzen, Ayastafanos Antlaşması ile bozulmuştu. Bu durum başta İngiltere olmak üzere Avrupa Devletlerinin tepkisine yol açtı. Avusturya-Macaristan ve Rusya'nın Balkanlar ve Doğu Anadolu yönünde ilerlemesini, kendi yayılmacı siyasetine karşı bir tehdit unsuru olarak gören İngiltere'nin sert tutumu, çıkan krizin Berlin'de toplanan bir kongrede çözümlenmesini kaçınılmaz kıldı. 13 Temmuz 1878 tarihinde imzalanan Berlin Antlaşması ile Ayastafanos Antlaşması'nın maddeleri Avrupa dengeleri doğrultusunda gözden geçirildi. Yeni düzende, büyük devletlerin isteği üzerine Doğu Rumeli ve Makedonya, Berlin Antlaşması ile Osmanlı Devleti'ne bırakıldı. Son düzenleme Osmanlı Devleti açısından olumlu bir gelişme gibi görünse de, Makedonya ve Balkan meselelerine ait nihaî çözümlerin zamana bırakılmasından başka bir şey değildi. Nitekim Berlin Antlaşması'ndan sonra "Büyük Bulgaristan"ın sınırlarına erişmek, hukukî yönden Osmanlı Devleti'ne bağlı olarak kurulan Bulgaristan Prenslığının, esas hedefi olmuştur. Osmanlı Devleti bundan böyle ardı ardına gelen bölge sorunlarıyla ilgilenmek zorunda kalmasının yanı sıra Berlin Antlaşması'na aracılık etmesi karşılığında İngiltere'ye Kıbrıs ve Anadolu'da söz sahibi olabilmenin kapısını da açmak zorunda kalmıştır¹.

Berlin Antlaşması'nın, 1-12. maddeleri Bulgaristan, 13-22. maddeleri ise Doğu Rumeli'yi ilgilendiriyordu. Antlaşma, 1908 yılına kadar Osmanlı-Bulgaristan ve Bulgaristan-Düvel-i Muazzama ilişkilerini düzenliyordu². Antlaşma ile Tuna Vilayeti'nin Sofya, Vidin, Rusçuk, Tırnova ve Varna Sancakları üzerinde bir Bulgar Prenslığı kuruldu, böylece buraların Türk halkı, anavatandan koparıldı. Diğer yandan Edirne Vilayeti'nin Filibe (Plovdiv) ve İslimliye (Sliven) sancakları üzerinde imtiyazlı Doğu Rumeli Vilayeti kuruldu³. Sırbistan'a bağımsızlık verildi. Berlin Antlaşması'nın 15. ve 17. maddeleri⁴ aslında bölge üzerinde Osmanlı Devleti'ne önemli haklar

¹Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi**, TTK Basımevi, Ankara 1993. s. 353. Mahir Aydın, "Bulgaristan Komiserliği", **BELGELER, Türk Tarih Belgeleri Dergisi**, Cilt: XVII, Sayı: 21'den

ayrı basım, TTK, Ankara 1997, Giriş.

Zafer Koylu, "Ayastafanos Antlaşması ve Sonrasında Balkanlar'da Bulgaristan'ın Genişleme Politikaları: Makedonya", **Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk- Bulgar İlişkileri Sempozyumu 11-13 Mayıs 2005 Bildiriler Kitabı**, Eskişehir, 2005, s.106.

² Aşkın Koyuncu, **Balkanlarda Dönüşüm, Milli Devletler ve Osmanlı Mirasının Tasfiyesi: Bulgaristan Örneği(1878- 1913)**, (basılmamış doktora tezi), Ankara 2005, s. 211.

³ Bilal N. Şimşir, **Bulgaristan Türkleri (1878-1985)**, İstanbul 1986, s.17

⁴ **Madde 15:** *Zat-ı hazret-i Padişahî'nin bu eyaletin karadan ve denizden sınırlarını, buralarda istihkâmlar inşa ve asker ikame ederek savunma hakkı olacaktır. Rumeli-i Şarkî'de iç düzen yerel askeri meclisce oluşturulacak yerel jandarma ile korunacaktır. Zabitani padişahca seçilecek olan bu iki sınıf askerin oluşumunda, yere göre ahalinin sahip olduğu mezhep dikkate alınacaktır. Padişah sınırın korunmasında başıbozuk ve Çerkez gibi düzensiz asker*

tanıyordu. Bununla beraber antlaşmanın 23. maddesi, Makedonya vilayetlerinde Avrupa devletlerinin denetiminde ıslahatlar yapılmasını öngörüyordu. Bu durum daha sonraki dönemde bölge üzerindeki müdahalelere açık kapı bırakıyordu⁵.

1- 1878-1885 Yılları Arasında Doğu Rumeli Türklerinin Genel Durumu

Rusya, 19. yüzyıldan itibaren, Balkanlar ve Anadolu'daki Hıristiyan tebaanın hamiliğini üstlendi. Balkanlarda izlediği panslavist politika ile de bölge halkını ayaklanmaları için kışkırttı. Bu uygulamadaki amacı hiçbir zaman bu milletlerin kendi bağımsızlıklarını kazanmaları değil, sürekli genişleyen Rus İmparatorluğu'nun parçaları olmalarını sağlamak oldu. 1857'de Rusya'da teşkil edilen Slav İttihat Cemiyetleri bu siyasetin uzantılarıdır. Balkanlardaki Slav unsurları ayaklandırmak maksadıyla cemiyet memurları, Bosna- Hersek ve Bulgaristan Slavlarını propagandalar yaparak kışkırtmaya başladılar. Bunlar kendilerine karşı sempati uyandırmak için Hıristiyan halka kilise ve okul inşasında kullanılmak üzere önemli miktarlarda para verdiler ve sair yardımlarda bulundular⁶. Siyasetin bu aşamasından sonrasında ise galeyana gelen halkı Türklere karşı saldırmaya teşvik ettiler. 1877-1878 Türk-Rus Savaşı bunun için bir ortam oluşturdu. Rus orduları, Türk topraklarına girmeye başladı. Bulgarlarla işbirliği ederek açıkça Rumeli Türk halk kitlelerine karşı katliam hareketlerine giriştiler. Birbiri ardından devam eden bu katliamlar, daha ilk günden itibaren bir "ırk ve Türk imhası" şeklini aldı. 27 Ağustos 1877 günü İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi H. Layard'ın İngiliz Hariciye Nazırı Lord Derby'ye yazdığı bir mektupta, Rusya başta olmak üzere bazı devletlerin bütün Türk toplumunun Bulgaristan ve Rumeli'den sürülmesi isteklerinden bahsedilmektedir⁷. Nitekim 1877-1878 savaşıyla elde ettiği kazançları Berlin Kongresi'yle sınırlandırılan Rusya, Sırbistan ve Romanya'nın bağımsızlıklarının tanınmasına ve Osmanlı himayesinde Bulgar Prenslığı kurulmasına vasita olmuştu. Elde ettikleri menfaatler sebebiyle Sırp ve Bulgarlar, II. Alexandre'ı kurtarıcı olarak görmüşlerdi. Fakat Rus Hükümeti'nin esas gayesi, Slav kardeşlerini kurtarmak değil, onları kendi menfaati yönünde kullanmaktı. Rusların bu menfaatleri ortaya çıkınca Güney Slavlarının milliyetçi zümreleri Çar Hükümeti'nin bu siyasetine karşı ayaklandılar. Bulgaristan'da da Rus düşmanlığı baş gösterdi ve memleketlerinin bir "Rus Eyaleti" olmasına engel olmak için 1885-1914 yılları arasında daima Rus aleyhtarı bir politika izlemeye çalıştılar⁸. Berlin Antlaşması'nın ortaya çıkardığı yeni düzen, Sırp ve Bulgarların Rus aleyhtarlığı ile birleşince Rusların bölgeden tasfiyesi daha çabuklaştı. Fakat Ruslar

kullanmayacaktır. Bu görevi yapacak olan düzenli askerler hiçbir halde ahalinin evinde oturmayacak ve eyalet içinden geçenleri de orada kalmayacaklardır.

Madde 17: Eyaletin iç ve dış güvenliği tehdit edildiği durumda valinin Osmanlı askerini çağırma hakkı olacak ve bu gibi durumda Babiâli verilen kararı ve nedenlerini İstanbul'daki yabancı sefaretlere bildirecektir.

Gül Çağal-Güven, II. Abdülhamit'in Sadrazamları Kamil Paşa ve Said Paşa'nın Anıları –Polemikleri- İstanbul 1991, s.341.

⁵ Koşlu, aynı bildiri, s.107.

⁶ Mahir Aydın, **Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına**, İstanbul 1996, s.54-55. Dr. M. Hüdayi Şentürk, **Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi (1850- 1875)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1992, s.81.

⁷ Süleyman Oğuz, **Osmanlı Vilâyet İdaresi ve Doğu Rumeli Vilâyeti (1878- 1885)**, Ankara 1986, s.129

⁸ Kurat, aynı eser, s.356.

ülkeyi terk ederken özellikle Türklerle meskûn yerlerde geriye sadece yakılıp yıkılmış harabe edilmiş şehir, kasaba ve köyler, bıraktılar.

Berlin Antlaşması ve Doğu Rumeli kanunları bu vilayette yaşayan halkın her türlü güvenliğini garanti altına almakta idi. Örneğin, Berlin Antlaşması'nın 12.maddesi, (Ayastafanos Antlaşması'nda 11. madde) Müslümanların mülkiyet hakkını tanıyordu. Madde, yerlerini terk eden veya göç eden ahalinin geriye bıraktığı mal ve mülkünü koruyabileceğini ve üçüncü kişiler aracılığı ile işletebileceğini hükme bağlıyordu. Buna dayanarak daha önce yurtlarını ve evlerini terk eden Doğu Rumeli Türkleri de geri dönmeye başladılar. Fakat ne yazık ki bu kanunların bazı Bulgar memurları tarafından yeterince uygulanamaması yüzünden, ortaya kötü sonuçlar çıktı⁹.

2- Berlin Antlaşması Sonrasında Doğu Rumeli'de Bulgar Siyaseti

1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nın ardından Rusların bölgeden çekilmesi ve Berlin Antlaşması'yla getirilen yeni düzenleme ile oluşan Doğu Rumeli Vilayeti imparatorluk toprağı olarak görünüyordu. Ama burada hâkimiyet fiilen Bulgarların eline geçecekti¹⁰. Nitekim vilayete ilk vali olarak Aleko Paşa atandı. Bulgar yanlısı bir tutum izlemesi ve Rus komiseriyle işbirliği yapması bölgede Bulgar nüfuzunu artırdı. Rusya'nın tutumu ve Osmanlı'nın pasif kalışı bu ortama zemin hazırlamıştı. Fakat bölge halkı kendilerine yönelik baskılar karşısında Osmanlı idaresinden destek göremeyince kendilerini korumaya yöneldiler. Aleko Paşa'nın 5 yıllık valiliği sırasında, Bulgarlar her alanda Doğu Rumeli Vilayetini ele geçirdiler. Daha sonra bölgeye Babıâli tarafından Vilayet müsteşarı Gavril Efendi tayin edildi. Fakat Gavril Paşa, Aleko Paşa'dan daha milliyetçi davrandı ve Bulgarları korudu¹¹. Bu tutumlar Bulgarların Doğu Rumeli ile birleşme isteğini körükledi. "Doğu Rumeli" adı vilayetin coğrafi adı olarak "Osmanlı" olduğunu tescil ediyordu. Bununla birlikte bu adlandırma Bulgarlar tarafından hiçbir zaman kabul edilmedi. Bulgarlar açısından Doğu Rumeli, Ayastafanos Antlaşması ile kaybettikleri Bulgaristan'ın bir parçası idi ve bu ayrılığı bir türlü kabul edememişlerdi. Bu nedenle vilayete "Güney Bulgaristan" diyorlardı¹². Babıâli'nin kayıtsızlığı ise Bulgarların askerî güçlerini artırmalarına sebep oldu¹³. Daha Rus geçici yönetimi devresinden itibaren, bölgedeki Rus yöneticilerinin de telkini ile Doğu Rumeli Bulgarları arasında Bulgaristan'la bir gün birleşebilecekleri fikri yaygınlaşmaktaydı. Bu arada Ortodoks Kilisesi papazları da köy köy dolaşarak Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'ın ayrılmaz bir parçası olduğunu ifade etmek suretiyle, tarihi Bulgar devletinin yeniden doğmasının Hz. İsa tarafından bugünkü Bulgar nesline verilen mukaddes bir görev olduğunu anlatmaktaydılar¹⁴.

⁹ Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, TTK, Ankara 1994, s.144, Oğuz, *aynı eser*, s.131-132.

¹⁰ Şimşir, *aynı eser*, s.32.

¹¹ Tefik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele*, C. I.TTK, Ankara 1992, s. 41-45.

¹² Koyuncu, *aynı eser*, s.219.

¹³ Çağalı-Güven, *aynı eser*, s.11.

¹⁴ Oğuz, *aynı eser*, s.155.

3- Filibe İsyanı

29 Nisan 1879 tarihinde Bulgar idaresinde önemli bir değişiklik oldu. Alman asıllı Prens Alexandre Von Battenberg Bulgaristan prensi seçildi. Prens İstanbul'a gelip Sultan Abdülhamit'e bağlılığını bildirdikten sonra Sofya'ya dönerek derhal bir hükümet kurdu. Bu sırada Doğu Rumeli'de iki parti faaliyet göstermekteydi. Bunlardan biri Muhafazakâr Parti, diğeri Liberal Parti idi. Her iki parti de Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'la birleşmesini arzulamaktaydı¹⁵.

Bu dönemde Bulgaristan'ın birtakım savaş hazırlığı içinde bulunduğu ve Rusya'dan silah ve mühimmat sağladığı Mabeyn-i Hümayûna gizli kanallardan iletilmişti. Hazırlığın ne yönde olduğuna ilişkin dikkatli bir araştırma yapılması istendi. Hariciye'den gelen cevapta (Bükreş elçiliğinden gelen istihbarat çerçevesinde) Rusçuk'tan Sofya'ya bir takım askerî mühimmat sevki olduğu yönünde idi¹⁶.

Sofya'dan çekilen telgrafta ise Bulgaristan Prensinin bağımsızlık için fırsatları değerlendireceği bildiriliyordu. 17 Eylül 1883 tarihli Tercüman-ı Hakikat gazetesinde, Ruscuk ile Zıştovi iskelelerinden içerilere sevk edilen tüfeklerin miktarının birkaç bini bulunduğu yazılıyordu. Gelen topların ise 350'den fazla olduğu ve Bulgar Prensiğinin askeri kuvveti 16 bin nefer olacak iken şimdi bu miktarın kat kat üstünde ve tamamının silah altında olduğu anlaşıyordu. Yeni gelen ve gelecek olan silahlarla ve diğer ihtiyaçların tamamlanması ile kuvvetlerin harekete hazır hale getirileceği belirtiliyordu. Gelen haberlere göre tüfeklerin miktarı 450 bin civarında idi. Silahlardan bir kısmının Doğu Rumeli civarına nakledildiği, bölgenin Bulgaristan ile birleştirilmesi maksadı yönünde hareket edileceği bildiriliyordu¹⁷.

Bulgaristan'daki durum Erkân-ı Harbiye Umumiye dairesine havale edilmiş ve Bulgaristan sınırında Osmanlı asker sayısının artırılmasına ilişkin karar değerlendirilmeye alınmıştı. Ordu kumandanlıklarıyla yapılan görüşmede ortaya çıkan sonuç şöyle idi;

İkinci ordu kumandanlığından gelen habere göre, bu bölge için beş tabur toplanabileceği belirtildi. Üçüncü ordu kuvvetlerinin tamamı Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Yunan hükümetleri arasında Osmanlı sınır güvenliğini sağlamakta olduğu için, kumandanlık, sözü edilen bölgeye kuvvet sevk edemeyeceğini bildirdi. Dördüncü ordu kumandanlığından gelen cevapta ise askerin Van ve Hakkâri civarında sınır boyunda önemli bir mevkiye oldukları belirtiliyordu. Öte yandan Dersim bölgesinin ciddiye alınması gerektiğine işaret edilerek yakın tarihte Erzurum'da meydana gelen Ermeni olayları ile göç eden Çürüksu ahalisinin vahşet hallerinden dolayı ordunun buralarda mevzilenmesinin gereğine ve ciddiyetine işaret edilmişti. Bu sebeple Bulgaristan hududuna asker sevki şöyle dursun bu bölgelerin muhafazası için diğeri

¹⁵ Oğuz, aynı eser, s.156.

¹⁶BOA. Y.A. HUS, 174/49 13 Şevval 1300 (17 Ağustos 1883).

¹⁷BOA. İ.MTZ (O4) 8/350, 15 Zilkade 1300(17 Eylül 1883).

ordulardan asker takviyesine ihtiyaç duyulduğu beyan edilmişti. Bununla beraber Suriye Vilayeti dâhilinde üç bin civarında jandarma kuvveti bulunduğu, bunlara yıllık 8 milyon kuruş sarf edildiği ve bunların silahlandırılarak istihdam edilmesi durumunda, Bulgaristan hududunda asayiş için askere ihtiyaç duyulmayacağı belirtildi.

Harbiye komutanlığı, beşinci ordunun altı tabur verebileceğini, altıncı taburdan da asker sevkinin mümkün olabileceği ifade etti¹⁸. Görüldüğü gibi, Osmanlı Devleti, Bulgaristan üzerindeki hükümlerini korumayı ve Bulgaristan'ın asker tedariki ile ilerde bazı gayr-ı meşru amaçlara teşebbüs edeceği ihtimaline karşı kesin tedbirler almaya gayret ediyordu. Tedbirler, genel olarak Doğu Rumeli ve Bulgaristan sınırını Osmanlı askerî kontrolü altında tutmak için gereken birliği hazırlamak ya da buradaki mevcut askeri, tertip edilecek yeni kuvvetlerle artırmak olarak düşünülmüştü¹⁹. Ancak ordu komutanlıklarının bir kısmı çeşitli gerekçelerle bölgeye asker sevk edemeyeceğini açıklıyordu.

Bulgaristan ile Doğu Rumeli'nin mevcut askeri her ne kadar salnamelerde yüz elli bin civarında gösteriliyorsa da bunun gerçeği yansıtmadığı, sayının altmış yetmiş bin kadar olduğu tezkerede belirtilmiştir. Buna göre o taraflara Osmanlı devletinin asker sevk etmesi gerekirse, her biri ihtiyacı tamamlanmış olmak suretiyle en azından altmış-yetmiş bin kadar Osmanlı askerinin Edirne ordu merkezinde toplanmasının mümkün olabileceği belirtilmiştir²⁰.

Osmanlı Devleti, bölgeye askeri müdahaleye hazırlandığı sırada Bulgaristan Komiserliği'nden 5 Ocak 1885'de gelen telgrafa göre, Doğu Rumeli askerinin Filibe'ye gideceği ve Eyalet meclisinin de Bulgaristan ittihadı (Doğu Rumeli ile Birleşme) kararını almak amacıyla Filibe'de genel olarak toplanacağı haberi alınmıştı²¹.

18 Eylül 1885'te Filibe (Plovdiv)'de hükümet darbesiyle iktidara el koyan Liberal Partinin iki amacı vardı. Bunlardan biri San Stefano Antlaşmasıyla belirlenen Büyük Bulgaristan'ı gerçekleştirmek, ikincisi ise Makedonya'yı kurtarmaktı²².

İhtilâle yol açan olayların ilki, Tatarcık Sancağı'na bağlı bir kaza olan Otlukköy'de meydana geldi. 1885 Eylül ayı başlarında kaza halkından üç kişi peşlerine taktıkları bazı taraftarlarıyla sokaklarda dolaşarak oraya buraya ateş ederek "Düşsün Doğu Rumeli" yaşasın hürriyet naraları atmaya başladılar. Ancak bölgedeki jandarma güçleri ile olay büyümeden kontrol altına alındı. Benzer olaylar Filibe'ye bağlı Konar köyü ve Çırpan kazasında meydana geldi. Buradaki olaylar da kontrol altına alınabildi. Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'a ilhakını kolaylaştıracak en önemli gelişme, Filibe

¹⁸BOA. İ.MTZ. (04), 8/351, 7 Muharrem 1301 (7 Kasım 1883).

¹⁹ BOA.Y.PRK. ASK. 3/79, 26 Safer 1301(26 Aralık 1883).

²⁰BOA.Y.PRK. ASK. 28/30 12 Zilhicce1302 (21 Eylül 1885) Serasker Paşa'ya gönderilen özel tezkerenin sureti.

²¹ BOA.YA. HUS, 186/8, 24 Kanûn-i evvel 1885 (5 Ocak 1885).

²² Koylu, *aynı bildiri*, s.108.

İhtilâli oldu. Doğu Rumeli Valisi, Gavril Paşa'nın 18 Eylül 1885 gecesi sabaha karşı Filibe hükümet konağında bulunduğu sırada, buraya gelen Bulgar Nikolayef ve Filof binbaşılar emirlerindeki birer tabur asker ile buradaki askeri gücün bir kısmını ve Gavril Paşa'yı esir aldılar²³. Osmanlı İdaresi, Edirne Vilayeti civarında ortaya çıkan bu karışıklıklardan Rusya Sefiri Nelidof vasıtasıyla haberdar oldu²⁴.

4- Osmanlı Devleti'nin İşgal Karşısındaki Tutumu

Doğu Rumeli'nin Bulgaristan tarafından ilhakı Berlin Antlaşması'nın ihlali demektir. İsyân haberi Osmanlı merkezine ulaşınca, Sultan II. Abdülhamit, meselenin Meclis-i Vükelâda görüşülmesini istemiştir²⁵.

Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hükümrânlığı ve güvenliğini tehlikeye düşmesi nedeniyle Osmanlı İdaresi, devleti tehdit eden bu tehlikeye karşı bölge ve sınırlarda güvenlik tedbirleri almak zorunda idi. Padişahın iradesi ile harekete geçilecekti. Bu durum Hariciye Nezaretince elçiliklere iletildi²⁶.

Sefaretlerden gelen telgraflar Meclis-i Vükelâda görüşüldü. Telgraflarda, devletin ihtilal hareketini yatıştırabilmek için gerekli görülen tedbirlerin alınmasının en tabii hakkı olduğu belirtiliyordu. Buna itiraz edilmemekle beraber Edirne ve Makedonya taraflarında asayişin sağlanması için ciddi tedbirlerin alınması gerektiğine işaret ediliyordu.

Viyana Sefaretinden gelen 22 Eylül 1885 tarihli telgrafta, Bulgaristan ile Doğu Rumeli'nin birleşmesine engel olunursa, Bulgaristan'ın karşı müdafaada bulunacağı, gerekirse devletlere müracaat edileceği bildiriliyordu. Bununla beraber Avusturya sefiri Hariciye Nezaretine gelmiş, Express gazetesinin bu olaylarla ilgili olarak yazdığı haberlerden bazılarını tekdime memur olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Avrupalıların temennisinin genel barışın devamı yönünde olduğunu, Rumeli kıtasının muhafazası ve asayiş için talep edilecek gerekli yardımların yapılacağını vaat etmiştir. Sefirin ifadelerinden, Avusturya'nın bu soruna dair bilgisi olduğu, bölgedeki sorunların onları da tedirgin ettiği anlaşılıyordu.

Osmanlı Devleti askeri kuvvetin en kısa sürede Edirne ve Makedonya taraflarına sevk edilmesine karar verdi. Buna ilişkin Büyük Devletler ile görüşmelere başlandı. Ancak askerî müdahaleye görüşmelerin seyri ve Padişahın onayına göre başlanacaktı²⁷.

Görüşmeler sırasında sadrazam Sait Paşa, Bulgarların Berlin Antlaşmasını ihlal ettiklerini belirtmiş, antlaşmada öngörüldüğü şekilde Doğu Rumeli'ye derhal asker

²³ Süleyman Oğuz, *aynı eser*, s.163-167.

²⁴ Çağalı-Güven, *aynı eser*, s.11

²⁵ Mahir Aydın, *Şarkî Rumeli Vilâyeti*, Ankara 1992, s.258.

²⁶ İ.MTZ. (04) 8/351 7 Muharrem 1301 (7 Kasım 1883).

²⁷ İMTZ. (04) 9/410 15 Zilhicce 1302 (24 Eylül 1885).

sevk ederek imparatorluk haklarının geri alınmasını teklif etmiştir. Bu görüş çoğunluk tarafından desteklendi. Yalnız Evkaf Nazırı Kamil Paşa ile Maliye Nazırı Zihni Paşa, asker sevki fikrine karşı çıktılar. Beliren bu görüş ayrılığını ve bütün fikirleri değerlendirmek üzere çeşitli alternatifler ileri sürülmeye başlandı²⁸. Bu alternatiflerin başlıcaları şunlardı:

1. Askerî tedbire başvurmak
2. Diplomatik yolla çözüm bulmaya çalışmak
3. Hem askerî hem de diplomatik yola başvurmak

Bu tedbirler Büyük Bulgaristan Krallığı ve Bulgaristan Birliğinin önüne geçmek içindi. Ancak diplomatik seçeneğin yeterli olamayacağı düşünülüyordu. Kaldı ki Osmanlı Devleti'nin bölgeye asker göndermesi bundan da sadece İstanbul'da bulunan sefirlerin haberdar olması Berlin Antlaşması hükümlerinde zaten vardı²⁹. Nitekim Babiâli, isyanı engellemek ve Doğu Rumeli'yi eski statüsüne kavuşturmak için askerî müdahaleye karar verdi. Bunun Prens'in Filibe'ye gitmesinde evvel kendisinin ve ona katılacak halkın eylemini kontrol altına almak için derhal yapılması kararlaştırıldı. Buna rağmen buradaki kuvvetler dağınık mevkiilerde bulunuyordu. Onların sevki halinde yerlerine konulacak askerlerin gelmesi ve toparlanması dahi zaman gerektiriyordu³⁰.

4-I) Bulgar Ahaliye Beyanname

Osmanlı Devleti bölgenin asayişi ile ilgili olarak gerekli tedbirleri aldığı bu sıralarda, Prens Alexandre'nin değişmesi ihtimali gündeme geldi³¹. Osmanlı Devleti'nce Avrupa Devletleri'ne gönderilen protesto notasında da Prens Alexandre'nin makamından uzaklaştırılmasını ve yerine bir başka Prens'in tayini istenmişti. Bu talebi ile karışıklıktan Rusya gibi Prens'i mesul tutan Babiâli, Alexandre'nin askeriyle birlikte Sofya'ya dönmesini ve Berlin Antlaşması'nın tatbikini yeterli görüyordu. Babiâli, Bulgar kökenli, devlete sadakatiyle bilinen Jorji Efendi'yi ahaliyi itaate davet eden bir beyanname ile Doğu Rumeli'ye gönderdi³².

4-II) Doğu Rumeli Memurlarına Beyanname

Babiâli, Bulgar halkına olduğu gibi Doğu Rumeli idaresinde vazifeli bulunan memurlara tebliğ olunmak maksadıyla da bir beyanname hazırladı ve 25 Kasım 1885 tarihinde Padişah'ın tasdikine sundu. II. Abdühamit'in "*pek güzel kaleme alınmış*" diyerek beğendiği bu beyannamenin özel bir memurla Doğu Rumeli'ye

²⁸ Oğuz, *aynı eser*, s.171.

²⁹ Y.A.RES. 30/48, 13 Zilkade 1302 (22 Eylül 1885).

³⁰ Y.A.RES. 30/48,13 Zilkade 1302 (22 Eylül 1885).

³¹ İ.M.ZT.04 9/417, 25 Zilhicce 1302 (4 Ekim 1885).

³² Aydın , *Şarkî Rumeli Vilâyeti*, s.272.

gönderilmesine ve Filibe’de ilan edildiği gün İstanbul ‘da da gazeteler vasıtasıyla neşrine karar verildi.

Bazı kötü niyetli kişilerin Bulgaristan ile birleşmek yolunda Doğu Rumeli halkını isyana teşvik ettiği ve dolayısıyla hem Berlin Antlaşması’nın hem de asayişin ihlal olduğu hatırlatılan beyannamede kan dökülmeksizin vilayetdeki huzurun ve antlaşma hükümlerinin muhafazası için İstanbul’da bir konferansın düzenlendiği belirtildi³³.

4-III) Said Paşa ve Kamil Paşa’nın Doğu Rumeli Sorununa İlişkin Görüşleri

Sadrazam Said Paşa, sorunun Kamil Paşa döneminde gelişen sürecini değerlendirirken, temel olarak devletin Berlin Antlaşması’yla sahip olduğu hakları kullanmadığına işaret etmiştir. Mazeret olarak Edirne’deki asker mevcudunun yedi binden ibaret olması gösterilmiştir. Bu doğru olarak kabul edilse bile, bu engelin telafi edilebileceğini belirtmiştir. Öte yandan kaçırılmaması gereken diğer fırsat, Prens Buttenberg Sırplarla savaştığı sırada Rumeli’nin işgal edilmeye müsait olmasıdır. Kamil Paşa’da bu fırsatın kaçırıldığını hatıratında itiraf etmiştir. Şöyle ki; “O sırada Sırpılar da Bulgaristan’a savaş açınca heyet-i vükela hemen ordu sevkiyle Doğu Rumeli’nin alınması kararını verdi. Ancak Hâkân-ı Sâbık’ın karşı çıkması üzerine bu büyük fırsat kaçırılmış oldu” demiştir³⁴.

Sorunun diplomatik yolla çözümünün Padişah tarafından da tercih edilmesi, o sırada başta Yunan İsyanı olmak üzere pek çok sorunun bulunması ve imparatorluğun içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik durumun, sorunun bir harbe girmektense diplomatik yolla çözümünün daha uygun olacağı düşüncesine dayanıyordu³⁵.

5- İstanbul Konferansı ve Doğu Rumeli–Bulgaristan Birliği’nin Tanınması

Osmanlı Devleti, Doğu Rumeli’de çıkan sorunların padişahın hükümlerle hakları çerçevesinde ve Berlin Antlaşması dikkate alınarak çözümlenmesi için İstanbul’da bir konferans toplanmasını büyük devletlere teklif etti. Bu girişimin uygun görülmesi üzerine, konferans 5-25 Kasım 1885 tarihleri arasında İstanbul’da Said Paşa’nın başkanlığında toplandı³⁶.

İlk toplantıda konferansa iştirak eden devletlerden İngiltere ve Fransa temsilcileri, Doğu Rumeli’deki yeni oluşumun meşrulaştırılmasını kapalı olarak istediler. Rusya, Avusturya ve Almanya ise bu duruma son verilerek Doğu Rumeli’de şimdiye kadar mevcut olan durumun korunmasından yana tavır sergilediler. Osmanlı Devleti’nin tezi de bu yönündeydi. Ancak Sultan II. Abdülhamit konferansta ittifakla

³³ Aydın, *Şarkî Rumeli Vilâyeti*, s.272-273.

³⁴ Çağalı-Güven, *aynı eser*, s.233.

³⁵ Oğuz, *aynı eser*, s.175.

³⁶ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. VIII, s. 107.

karar alınmasını istiyordu. Zira alınan karara İngiltere ve Fransa iştirak etmezse Prens bu iki devlete güvenerek imparatorluğa karşı silahlı bir mukavemete cesaret edebilirdi. Böyle bir durum ise Osmanlı Devleti'nden toprak koparmak arzusunda olan diğer devletlere örnek olabilirdi³⁷. 9 Kasım 1885'de yapılan konferansın üçüncü toplantısında³⁸, Türk heyeti başkanı Hariciye Nazırı Saffet Paşa toplantıda diğer delegelerinden şu esasların sağlanmasını istedi:

1. Osmanlı Devleti hiçbir toprak kaybı veya maddi fedakârlık yapmak zorunda bırakılmamalıdır.

2. Bölge asayişini sağlandıktan sonra Osmanlı Devleti Berlin Antlaşması'nın ikinci maddesi gereğince Doğu Rumeli'nin kuzey hudutlarını tahkim edebilmelidir.

3. Alınan kararlar hiçbir şekilde Doğu Rumeli'ye civar devletlere tecavüz bahanesi vermemelidir.

Bu esaslar çerçevesinde Babıâli'nin maddi teklifi şöyle idi:

1. Prens Alexandre'ı, derhal askerleriyle beraber Doğu Rumeli'yi terk etmesi şartıyla affetmek.

2. Gavril Paşa'nın yerine yeni bir vali tayin etmek.

3. Bunların sağlanması için tedbirler almak.

Fransız ve Rus delegeleri bu Osmanlı teklifleri karşısında Prens'in çekilmesi halinde Doğu Rumeli'nin hükümsüz kalacağından bahisle buna nasıl çözüm bulunacağını sordular. İngiliz delegeleri ise bir karara varmadan önce halk arasında bir kamuoyu yoklaması yapılmasını istediler.

12 Kasım 1885 günü yapılan dördüncü toplantıda Osmanlı delegeleri durumu yeniden değerlendirerek konferansa şu teklifleri sundular:

1. Prens Alexandre'ı, Padişah ve Büyük Devletler adına Doğu Rumeli'den çekilmeye davet için bir delege gönderilmesi, bu delegenin Doğu Rumeli'deki halka Padişah ve büyük devletler adına nasihatlerde bulunması.

2. Doğu Rumeli vilayetine yeni bir vali tayin edilinceye kadar valilik görevini yürütecek bir fevkalade komiser görevlendirilmesi.

3. Asayiş sağlandıktan sonra Doğu Rumeli'ye İngiltere'nin teklifi üzerine bir tahkikat komisyonu gönderilmesi.

³⁷ Oğuz, *aynı eser*, s.183.

³⁸ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C. I/Kısım I, Ankara 1991, s. 46-47.

Bu teklifleri Almanya, Avusturya, İtalya ve Rusya delegeleri kabul ettiler. İngiliz delegeler, her şeyden önce tahkikat yapılmasını istedi. Fransız delegeler ise her ikisinin birlikte yapılmasından yanaydı.

Bu istek karşısında Osmanlı Hükümeti her şeyden önce gayr-ı meşru olarak gerçekleştirilen Doğu Rumeli- Bulgaristan birleşmesine son verilmesini ve Bulgar askerinin Doğu Rumeli'yi boşaltması talebinde bulunuyordu. Fakat Osmanlı hükümeti her nedense bu fırsatı da değerlendiremedi. Güya konferansın kesin bir karara varmasını bekliyordu.

İmparatorlukla Bulgar Prensi arasındaki diyalog ile diğer devletlerin konuya bakış açıları bu safhada iken İstanbul'da bulunan büyük devlet sefirleri Doğu Rumeli'deki düzenin Berlin Antlaşması hükümlerine uygun biçimde iadesi için Osmanlı Devleti vekilleriyle yeniden bir araya geldiler. Alınan kararlar şöyle idi³⁹:

1. Osmanlı Devleti vekilleri tarafından teklif edilen ve büyük devletler temsilcilerince kabul edilen, padişah tarafından fevkalade komiser tayini ve Doğu Rumeli'ye de gönderileceği karar altına alındı. Bu karar gereğince komiser en kısa sürede görev yerine gidecek, tüm mesaisini söz konusu eyalet dâhilinde geçirecek ve bölgenin huzur ve asayişinin iadesine ve korunmasına harcayacaktı. Bölgeye komisere yardımcı olmak üzere devlet merkezinde memurlar tayin edilecekti. Her ne zaman iç işlerinin düzeltilmesinde bir aksaklığa tesadüf edilirse de komiser müfettiş tayin edecek ve araştırma yapacaktı. Bu şekilde Osmanlı Devleti'nce atanan memurlar Doğu Rumeli ümerasından bağımsız bir şekilde hareket edeceklerdi.

2. Osmanlı Devleti Komiseri Doğu Rumeli'ye gönderilmekle beraber, alınan karar gereği Büyük Devletlerin memurlarıyla Osmanlı Hükümeti memurlarından oluşan karma bir komisyon teşkil edilecek ve komisyon Berlin Antlaşması hükümleri dikkate alınarak eyaletin ihtiyaçlarından haberdar olup, sorunları gidermeye çalışacaktır.

3. Doğu Rumeli'de düzen kurulup, emniyet sağlandıktan sonra Babıâli, Berlin Antlaşması hükümlerince bölgeye bir vali tayin etmek amacıyla devletlere müracaat edecek ve komiserin görevi sona erecektir.

4. Osmanlı Devleti vekilleri, Padişahın onayı ile Doğu Rumeli ahalisini itaat ve asayişin sağlanmasına yönelik görevlendirilecek memurları konferansta dile getirmişlerdi. Memurların görevlerini başarıyla sonuçlandırmaları için konferansa katılan diğer devletler de bu kararları bölgedeki konsoloslarına bildirecekler ve onların kararlara uyması için talimatta bulunacaklardır.

Konferansın sözü edilen bu iki maddesi İtalya, Avusturya, Fransa, Almanya ve Rusya vekilleri tarafından kabul edilmişti. Ancak İngiltere vekili 4. maddede bazı

³⁹ BOA, YA.HUS.186/13, 29 Teşrin-i sâni 1301 (11 Aralık 1885).

değişikliklerin yapılması şartıyla kabul edeceğini belirtmiştir. Üçüncü madde ile ilgili ihtilaf sebebiyle de henüz tam ittifak sağlanamadı.

İstanbul'da görüşmelerin sürüp gittiği bu dönemde, 13 Kasım 1885 günü Sırbistan, Bulgaristan'a savaş açtı. Doğu Rumeli'nin Bulgaristan ile birleşmesi Bulgaristan'ın büyümesini sağlamış, Balkanlardaki denge Sırlar aleyhine bozulmuştu. Osmanlı ordusunun Doğu Rumeli'ye gireceğinden emin olan Sırbistan'ın Bulgaristan'a savaş açması olayların seyrini etkiledi. 2 Aralık 1885'de sınırı geçen Sırp ordusu Pirot, Tarin, Proznik ve Kule'yi ele geçirdi. Ordu Sofya'ya 40 km kadar yaklaştı. Osmanlı Devleti'nin harekete geçmediğini gören Bulgarlar Slivniça köyü civarında Sırların karşısına çıktılar. Sırları yenen Bulgar orduları Pirot'u alıp Belgrat yolunu ellerine geçirdiler⁴⁰.

Doğu Rumeli krizini Osmanlı Devleti lehine çözümlenme sürecinde diplomatik girişimler devam ederken ortaya çıkan Sırp-Bulgar Savaşı, meselenin Osmanlı devleti aleyhine sonuçlanmasında şüphesiz etkili olmuştur. Nitekim çözüm arayışı devam ederken, Alexandre Battenberg bu galibiyetin de sağladığı cesaretle Filibe'ye geldi ve Kuzey ve Güney Bulgaristan Prensi unvanıyla yayınladığı bir beyanname ile Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'la birleştiğini ilan etti⁴¹.

4 Ocak 1886(23 Kanun-ı evvel 1886)'da hazırlanan ve Sofya'da çıkan Bulgar resmi gazetesinde ilân edilen kararname⁴² şöyleydi:

“Biz ki adaletle ve millet arzusuyla göreve gelen Bulgaristan Prensi Alexandre'ız. Aliye Nazırımızın 25 Aralık 1885 (13 Kanun-ı evvel 1885) tarihli ve 229 Numaralı raporu ile belirtilen teklifi üzerine geleceğe dair hususlarda karar verdik.

Öncelikle; Bulgaristan topraklarında uygulanan adli kanunlar 1886 yılının Aralık ayı başından itibaren Güney Bulgaristan'da da (Doğu Rumeli) yürürlüğe konulacaktır.

İkincisi; Uygulama geçici olarak tatil edilecek ve 1886 yılının Aralık ayı başına kadar birinci ve altıncı dereceden vuku bulan hukukî yargı ve önceki cezalar Doğu Rumeli adliyesine bağlı olarak yürütülecektir.

Üçüncüsü; Eski Doğu Rumeli Hukukuna dair tamamlanmamış hukukî işlemler ve cezalar 1886 yılının Aralık ayı başına kadar Bulgaristan prensliğinin resmi bildirisini yönünde prensliğin yargı usulü gereğince icra edilecektir.

Dördüncüsü: Adliye Nazırımız, işbu kararnamenin uygulamasından sorumludur. 4 Ocak 1886 (23 Kanun-ı evvel 1886) İmza Alexandre”

⁴⁰ Aydın, *Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına*, s.138.

⁴¹ Koyuncu, *aynı eser*, s.220.

⁴²BOA, YA. HUS. 187/22.

Bulgaristan prensinin emriyle yayınlanan beyanname ile Bulgaristan'da geçerli olan kanunlar ve hukukî düzenlemenin Doğu Rumeli'ye de uygulanacağı ilân edilmişti. Prens ayrıca büyük devletlere de telgraflar göndererek Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'la birleşmesinin kabul ve tasdiki için Osmanlı Devleti nezdinde aracılık yapmalarını istiyordu⁴³.

10 Ocak 1886 tarihinde Macit Paşa tarafından Bulgaristan Hariciye Vekili Mösyö Canof'a gönderilen tezkerede, Bulgaristan'da uygulanan hukukî düzen ve kanunların Doğu Rumeli Vilayetlerinde de uygulanacağına ilişkin kararnamenin resmî gazetede yayınlanmasından duyduğu kaygıyı dile getirdi ve bu girişimin meseleyi çıkmaza sürükleyeceğini belirtti. Osmanlı Devleti'nin menfaatleri ile Bulgaristan menfaatlerini bir bütün olarak düşündüğünü ve bu meselenin çözümlenmesinde de Padişah nezdinde elinde geleni yapacağını belirtti⁴⁴.

Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan Komiserliğine tayin ettiği Macit Paşa, bu kararname aleyhine bir protesto için Bulgaristan idaresi nezdinde gayri resmi surette bir teşebbüste bulunacağını da Osmanlı merkezine bildirdi. Fakat Hariciye Nezareti bunu yeterli görmeyerek resmî yoldan protesto edilmesi için emir verdi. Osmanlı Devleti'nin tepkisi üzerine Bulgaristan Hariciye Vekili Mösyö Canof, Bulgar idaresinden aldığı talimatla söz konusu beyannamenin yazımında yanlışlık olduğu ve bu yanlışlığın tamir edileceğini ifade etti. Böyle bir teşebbüse gerektirecek bir durum olmadığına Osmanlı idaresini ikna ederek, Osmanlı Devleti'ni protestodan vazgeçirdi⁴⁵. Bulgaristan idaresi bu tavırla Osmanlı Devleti'nin resmi protesto hareketinin önünü almayı, çıkabilecek karışıklığı ve askerî müdahaleyi ve devletlerin karışmasını önlemeye çalışıyordu.

Mösyö Canof kararname ile ilgili bir yanlışlığı düzeltme girişiminde bulunurken, Bulgar Prenslığı'nce ilân edilen kararname ile kanunların Doğu Rumeli'de uygulanacağına işaret etmesi Doğu Rumeli'nin akıbetini gösteriyordu.

Macit Paşa sonraki telgrafında savaş yanlısı olmadığı ve Osmanlı Devleti'nin komşularıyla barış içinde yaşaması ilkesi güttüğü için Bulgaristan Meselesinin Osmanlı Devleti'nin menfaatine sonuçlanmasına çaba gösterdi. Ancak Bulgar idaresi verdiği teminata rağmen sözünde durmadı ve Bulgar hukukî düzeninin Doğu Rumeli'de uygulanacağını resmen ilan etti. Bunun üzerine Macit Paşa, Bulgaristan Hariciye Vekili Mösyö Canof'a yönelik açıklamasında kararnamenin ilanı ile, verilen sözün çiğnendiği ve bu hareketin yarı yarıya uygulamaya eşdeğer olduğunu belirterek, protestoyu uygulamaya koyacağını bildirdi⁴⁶.

⁴³ Oğuz, *aynı eser*, s.171.

⁴⁴BOA. YA. HUS. 187/22 29 Kanun-ı evvel 1886 (10 Ocak 1886) tarihinde Macit Paşa tarafından Bulgaristan Hariciye Vekili Mösyö Canof'a gönderilen tezkerede.

⁴⁵BOA. YA. HUS. 87/22, 1 Kanun-ı evvel 1301, 6 Rebiülâhir 1303 (13 Aralık 1885)

⁴⁶ BOA.YA.HUS. 187/22.

Nihayet İngiltere'nin, Babıâli ile Bulgar prensi arasında vasıtasız bir anlaşmaya varılmasının uygun olacağını açıklaması üzerine Babıâli İngiliz teklifine uyarak Bulgar prensi ile doğrudan doğruya müzakerelere başladı. Böylece Osmanlı Devleti, emrinde bulunup kendisine ait bir vilayeti artık bir yabancı devlet gibi görerek Türk – Bulgar dostluğunu devamlı kılmak ve güya Bulgaristan'da yabancı nüfuzuna engel olmak maksadıyla yeni bazı fedakârlıklara katlanmayı kabul etti.

Bu arada Kırcaali kasabası ve ahalisi ile Müslüman olan Rodoplar'daki bazı Pomak köylerinin Doğu Rumeli vilayetinden ayrılarak Osmanlı sınırları içerisine katılması şartıyla Bulgar prensinin teklifleri kabul edildi. Böylece Osmanlı Devleti bu oldu-bittiyi meşru sayıyordu.

Sırbistan karşısında galip gelmesine rağmen aslında Bulgaristan'ın durumu hem maddi hem de manevi bakımdan iyi değildi. Sırbistan ile Bulgaristan arasındaki ihtilaf tekrar ciddi bir hal almak üzere iken, Macit Paşa, 3 Mart 1886 tarihli telgraf ile Babıâli'ye Bükreş Antlaşması'nın imzalandığını haber verdi ⁴⁷.

Meclis-i Vükela, Bulgaristan Prensi'nin tasdik edeceği nüshanın yukarısına Padişah tuğrasının konulması şartıyla bu esasları kabul etmişti. Fakat Prens Alexandre, Padişah'ın tasdikini beklemeden antlaşma metnini hemen imzalayarak Bükreş'e gönderdi⁴⁸. Böylece Doğu Rumeli krizini tırmanışa geçiren ve Osmanlı Devleti'nin aleyhine sonuçlanmasında payı olan Sırp- Bulgar Savaşı sona erdi.

Doğu Rumeli krizine ilişkin bu gelişmelerden sonra, Rusya'nın da tavsiyesi ile yapılan 5 Nisan 1886 tarihli konferansta şu kararlar alındı⁴⁹:

1. Doğu Rumeli Eyaleti Valiliği Berlin Antlaşması'nın 17.maddesi gereğince Bulgar Prensine verilecektir.

2. Doğu Rumeli Vilayeti'nin güvenliği ve halkın refahını sağlamak için vilâyetin nizamnamesi Babıâli ve Bulgaristan Prensi tarafından tayin olunacak memurlardan kurulan bir komisyonda gözden geçirilerek, bölge şartlarına göre değiştirilecek ve hazinenin bütün menfaatleri dikkate alınacaktı. Bu komisyonun teklifleri İstanbul Konferansı'nın tasdikine sunulacaktı.

3. Berlin Antlaşmasının Bulgaristan ve Doğu Rumeli hakkındaki diğer bütün hükümleri eskisi gibi uygulanmaya devam edilecekti.

Büyük Bulgaristan idealinin gerçekleşmesi yönünde önemli bir adım atılmış oluyordu. Daha sonra Prens Alexandre'ın bu hükümleri kabul ettiğine dair yazılı muvafakatin alınması üzerine Doğu Rumeli Valiliği'ne tayini yapıldı. Doğu Rumeli Vilayeti'ni isyandan evvelki haline getirmek için kuvvet kullanma planlarının

⁴⁷ Aydın, *aynı eser*, s.269-270.

⁴⁸ Aydın, *aynı eser*, s.269.

⁴⁹ Karal, *aynı eser*, s.109.

uygulanmaya konulmasına padişah irade vermedi⁵⁰. Böylece Babıâli, Berlin Muahedesi'nin hükümlerini tatbik etmek için kuvvet yerine diplomasi yolunu seçmiş oldu.

6- Bulgar Komiserliği

Bulgaristan'ın yeni statüsüne gelince, Bulgaristan bir taraftan Osmanlı vesayetinden kurtulmaya çalışırken, diğer taraftan da Berlin Antlaşması'yla kendisine yüklenen kapitülasyonların kaldırılması için çaba gösterdi. Osmanlı Devleti ise Bulgaristan Komiserliği vasıtası ile Bulgaristan'daki hukukunu korumaya ve Müslümanların sorunlarını çözmeye çalıştı. Bulgaristan'la yaşadığı problemlerde Berlin Antlaşması'na bağlı olarak düvel-i muazzamaya müracaat etme hakkını dikkate aldı⁵¹. Bulgaristan Prensiği'nin bağımsızlığını ilan ettiği 5 Ekim 1908 tarihine kadar geçen zamanda Osmanlı-Bulgar münasebetlerinin şekli, bu statüde kaldı. Bu sebeptendir ki, iki hükümet arasındaki münasebetler, birer sefarethane vasıtasıyla değil de, Osmanlı Devleti'nin Sofya'da tesis ettiği Bulgaristan Komiserliği ve Bulgar hükümetinin İstanbul'da bulundurduğu Bulgaristan Kapı kethüdalığı tarafından yürütüldü. Avrupa devletleri de aynı sebeple İstanbul'daki sefirlerinden ayrı Sofya'ya konsolos gönderdiler⁵².

Sonuç olarak; İstanbul Konferansı ve Bükreş Antlaşması'ndan önce olduğu gibi uluslar arası ilişkiler açısından ve Berlin Antlaşması çerçevesinde Bulgaristan Osmanlı Devleti'ne bağımlı görünüyordu. Ancak Bulgaristan'ın izlediği ve Osmanlı Devleti'nin önleyemediği aykırı politikalar, bu bağımlılığın kağıt üzerinde kalmasına sebep olmuş, Bulgaristan Prensiği'nin 1908'e doğru giden bağımsızlık sürecini hızlandırmıştır.

⁵⁰ Hilmi Kamil Bayur, "Şarkî Rumeli Meselesine Dair", *Belleten*, C. XX, S. 79, TTK, Ankara 1956 s. 530.

⁵¹ Koyuncu, *aynı eser*, s.212.

⁵² Mahir Aydın, "Bulgaristan Komiserliği", *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, C. XVII, Sayı: 21'den Ayrı basım, Ankara 1997,s.71

KAYNAKÇA**A)Başbakanlık Osmanlı Arşivi**

İ.MTZ. (04) 8/350
İ.MTZ. (04) 8/351
İ.MTZ. (04) 9/410
İ.MZT. (04) 9/417
YA.HUS.186/8
YA.HUS.183/94
YA.HUS. 187/22
YA.HUS.186/13
YA.HUS.186/79
YA.HUS.186/2
YA.HUS.187/14
YA.HUS.186/10
Y.A HUS 174/49
Y.A. RES 31/16
YEE 00073 000018001
Y.PRK. ASK. 3/79
Y.PRK ASK. 28/30

AYDIN, Mahir, **Şarkî Rumeli Vilâyeti**, Ankara 1992.

AYDIN, Mahir, **Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına**, İstanbul 1996.

AYDIN, Mahir, “*Bulgaristan Komiserliği*”, **BELGELER, Türk Tarih Belgeleri Dergisi**, Cilt: XVII, Sayı: 21’den ayrı basım, TTK, Ankara 1997, Giriş.

KURAT, Akdes Nimet, **Rusya Tarihi**, TTK Basımevi, Ankara 1993.

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılâbı Tarihi**, C. I/Kısım I, Ankara 1991.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik, **Trakya’da Milli Mücadele**, C. I., TTK, Ankara 1992.

ÇAĞALI-GÜVEN, Gül, **II. Abdülhamit’in Sadrazamları Kamil Paşa ve Said Paşa’nın Anıları-Polemikleri**-İstanbul 991.

İPEK, Nedim, **Rumeli’den Anadolu’ya Türk Göçleri**, TTK, Ankar, 1994.

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, C. VIII, Ankara 1995.

KOYLU, Zafer , “*Ayastafanos Antlaşması ve Sonrasında Balkanlar’da*

Bulgaristan'ın Genişleme Politikaları: Makedonya”, **Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk- Bulgar İlişkileri Sempozyumu, 11-13 Mayıs 2005 Bildiriler Kitabı**, Eskişehir 2005.

KOYUNCU, Aşkın, **Balkanlarda Dönüşüm, Milli Devletler ve Osmanlı Mirasının Tasfiyesi: Bulgaristan Örneği (1878- 1913)** (basılmamış doktora tezi), Ankara 2005.

OĞUZ, Süleyman, **Osmanlı Vilâyet İdaresi ve Doğu Rumeli Vilâyeti**, (1878- 1885), Ankara 1986.

ŞİMŞİR, Bilal N., **Bulgaristan Türkleri (1878-1985)**, İstanbul 1986.